

ORG 14•XI•96

Het initiatief aan de lokale overheid

De manifestatie ORG is opgezet om het gemeentebestuur handreikingen te bieden bij het realiseren van ruimtelijk kwaliteitsbeleid. De politiek wordt geacht zich te richten op het publiek belang van de ruimtelijke omgeving en een afweging te maken van onder andere de sociale, economische, culturele, financiële en milieu-overwegingen. Onder druk van – noodzakelijke en of gewenste – marktconforme ontwikkelingen wordt deze brede afweging steeds meer vernauwd tot een toets op markttechnische haalbaarheid. De gevolgen van die houding zijn overal zichtbaar: in spiegelende kantorenparken langs de snelweg, bedrijventerreinen zonder enige ruimtelijke kwaliteit, ‘boerderettes’ in landelijk gebied, winkelgebieden die overal hetzelfde zijn en eenvormige uitbreidingslocaties langs de randen van de dorpen waarvoor de twijfelachtige benaming ‘verschimmeling’ al aardig ingeburgerd raakt.

Het lijkt erop dat gemeenten onmachtig zijn om vanuit een heldere visie greep te houden op de hoofdlijnen van de ruimtelijke ontwikkeling. Zo ontstaat het beeld van gemeentelijke onmacht bij ruimtelijke opgaven, zoals dat ook heerst op andere beleidsterreinen. De vraag is wat daaraan gedaan kan worden. Immers, bij stijgende druk op de ruimte neemt de noodzaak voor lokale politici om verantwoordelijkheid te nemen voor het publieke belang van de ruimtelijke omgeving alleen maar toe. De gemeenten die er wél in slagen hun rol van initiatiefnemer in het planvormings- en bouwproces om te vormen tot partner, zonder daarbij de regie te verliezen, blijken goed in staat publiek belang en marktconform handelen te combineren. Met verrassende resultaten. Dat vereist wel organisatietalent.

De manifestatie ORG was bedoeld om te laten zien dat het anders kan, door alle betrokkenen bij ruimtelijke opgaven op lokaal niveau inspiratie en instrumenten aan te reiken voor nieuwe initiatieven en nieuwe samenwerkingsvormen. Dit, in de hoop dat alles uiteindelijk zal uitmonden in anticiperend architectuurbeleid op lokaal niveau; een vroegtijdig ingezet beleid waarin toekomstige opgaven worden voorzien en waarin consequenties van bovenlokale ontwikkelingen voor lokale beleidsvoering worden onderkend. Anticiperend architectuurbeleid gaat een stap verder dan de huidige praktijk, waarin lokale bestuurders zich vaak beperken tot eenduidige vragen en opgaven en terecht komen in de fuik waarin ruimte voor een wezenlijke politieke discussie al sterk gekrompen is.

Gemeentelijk opdrachtgeverschap is opdrachtgeverschap met een publiek aspect en dus met een brede culturele betekenis. Daarbij gaat het om het bundelen van inspiratie en ambities, het formuleren van een inhoudelijk kader, het inzetten van een passend instrumentarium waarbij rekening wordt gehouden met andere betrokkenen, en het organiseren van het proces. Aan gemeentebestuurders van uiteenlopende politieke kleur, uit dorpen en steden uit heel Nederland, wordt gevraagd om vanuit de eigen praktijk te reageren op nieuwe voorstellen voor professionalisering van het gemeentelijk opdrachtgeverschap. Deze voorstellen werden gedaan door Dirk Sijmons (H+N+S Landschapsarchitecten) die in opdracht van Architectuur Lokaal onderzoek verrichtte naar mogelijke oplossingen voor gesignaleerde problemen in het opdrachtgeverschap. Prof. Tjeerd Dijkstra (voorzitter van de begeleidingscommissie van het onderzoek en vm Rijksbouwmeester) zet de problematiek uiteen. Het debat staat onder leiding van Bert van Meggelen (directeur Academie van Bouwkunst Rotterdam).

Bij ORG, dat plaatsvond in het NAI, waren er vertegenwoordigers uit meer dan 80 gemeenten (meer dan één op de acht). Deze belangstelling werd door Architectuur Lokaal-voorzitter Piet Zelissen verrassend en bemoedigend genoemd. Het betekende volgens Zelissen dat het aangesneden onderwerp, professionalisering van gemeentelijk architectuurbeleid, actueel is en leeft. Hij hoopte dan ook dat de Tweede Kamer zich daarvan goed bewust zou zijn bij de behandeling van de architectuurnota die (na het ter perse gaan van deze krant) op 2 december zou plaatsvinden. Ook

merkte Zelissen op dat de brede maatschappelijke en culturele benadering van het architectuurbeleid zijn weerslag vond in de grote verscheidenheid in functies die andere dan gemeentelijke deelnemers aan ORG vertegenwoordigden: er waren ook vele medewerkers van regionale en nationale organisaties aanwezig, evenals ontwerpers en marktpartijen.

ORG was een gezamenlijk initiatief van Architectuur Lokaal, European Nederland, het Nederlands Architectuurinstituut en het Stimuleringsfonds voor Architectuur. Met ORG spannen deze instellingen zich in voor een lokaal architectuurbeleid waarin rekening wordt gehouden met de specifieke ruimtelijke en culturele identiteit van Nederlandse gemeenten, waarbij een geïntegreerde visie op stedenbouw vanzelfsprekend zou moeten zijn. Zelissen achtte dit juist op lokaal niveau van groot belang, omdat het de gemeenten zijn die het heft in handen zouden moeten nemen: 'Rijk en provincie sturen op de grote lijn, maar juist de lokale overheid kan een allesbepalende stem hebben in de vormgeving van de gebouwde omgeving. En zij moeten die stem ook laten horen, want waar de vrije marktwerking vaak ongecontroleerd haar werk doet, loopt de leefbaarheid van de openbare ruimte door een zeer eenzijdige benadering kans het onderspit te delven. Naar mijn mening is het dan ook met name de lokale overheid die initiatief moet behouden bij de concretisering van de stedenbouwkundige en architectonische kwaliteit. Dat is de opgave waar de huidige en toekomstige gemeentebesturen voor staan en waar het bij ORG over zal gaan. Kwaliteit is naar mijn mening gelijk aan de ambitie, zaken die met elkaar te maken hebben in samenhang te houden of weer in samenhang te brengen en niet te capituleren voor de gemakzuchtige, technocratische benadering het fragmentarische of de waan van de dag te laten prevaleren'.

In het eerste ORG debat stonden de ambities van het lokale bestuur bij het gemeentelijk opdrachtgeverschap centraal, en kwam vooral aan de orde hoe dit opdrachtgeverschap zowel bestuurlijk als inhoudelijk georganiseerd kan worden. Zelissen: 'Ambities van verantwoordelijke gemeentebestuurders kunnen nooit hoog genoeg zijn. Maar de ORGanisatie om ze te verwerkelijken moet van een even hoog ambitieniveau zijn'. Het debat borduurde voort op de voorstellen van Dirk Sijmons, landschapsarchitect en, in opdracht van Architectuur Lokaal, onderzoeker naar concrete mogelijkheden voor verbetering van het gemeentelijk opdrachtgeverschap. Vijftien gemeenten uit alle hoeken van Nederland reageerden, onder helder en kritisch voorzitterschap van Bert van Meggelen, vanuit de dagelijkse praktijk op het realiteitsgehalte en de bruikbaarheid van de voorstellen. Hun reacties zullen worden betrokken in het eindrapport van Sijmons, dat wordt voorgelegd aan het Platform van Architectuur Lokaal. Daaraan nemen, behalve de andere initiatiefnemers van ORG, ook de beroepsorganisaties van ontwerpers, de welstand, monumentenzorg, het NIROV en Archiprix deel, evenals de betrokken ministeries. Tevens zullen vertegenwoordigers van marktpartijen om hun reactie worden gevraagd. Het bestuur van Architectuur Lokaal zal vervolgens besluiten over de uitvoering van de voorstellen. Aansluitend op dit debat werd onder leiding van Peter Dordregter (VNG) gesproken over De architectuur van de ruimte, de nieuwe architectuurnota van het rijk voor de komende vier jaar. Daarbij werden de ambities van het rijk voor de komende vier jaar vergeleken met die van de gemeenten.